DEBRECENI EGYETEM FOLIA URALICA DEBRECENIENSIA 24.
FINNUGOR NYELVTUDOMÁNYI TANSZÉK DEBRECEN, 2017

In honorem

Valej Kelmakov 75 éves

Magyar kutatók Munkácsi Bernát kora, vagyis az 1880-as évek óta foglalkoznak a permi nyelvek, köztük az udmurt kutatásával. Kelmakov professzor jól ismeri a magyar kutatók eredményeit, tudománytörténeti cikkeiben többször is értékelte és saját kutatásaiban is felhasználta azokat. Ez természetesen fordítva is igaz. Ezen kívül a jubiláns számos alkalommal járt Magyarországon (legutóbb Piliscsabán a XI. Nemzetközi Finnugor Kongresszuson), és személyes ismeretségben van a legtöbb magyar finnugristával.

Itt említem meg, hogy Kelmakov mint az ICFUC tagja és mint a finnugor kongresszusok előadója a finnugristák nemzetközi közösségében is nagy megbecsülésnek örvend.

Jubilánsunk 1942. január 14-én született Verhnyaja Jumja (udmurtul Tylo) faluban a Szovjetunióhoz (ma Oroszországhoz) tartozó Tatár Köztársaság Kukmori járásában. Felsőfokú tanulmányait Udmurtia fővárosában, Izsevszkben végezte. Az Udmurt Állami Pedagógiai Főiskolán (ma Udmurt Állami Egyetem) 1964-ben szerzett diplomát. A végzés után néhány évig V. I. Lytkin aspiránsa (mai terminológiával doktorandusza) volt.

1971 óta tanít az izsevszki egyetemen, közben hosszabb-rövidebb ideig az Udmurt Tudományos Kutatóintézet munkatársa is volt. 1996 óta egyetemi tanár. 1992 és 1994 között Finnországban a Helsinki és a Turkui Egyetemen volt vendégtanár.

A továbbiakban az ünnepelt széleskörű tudományos munkásságának három részterületével szeretnék foglalkozni. Ezek: az udmurt dialektológia, az udmurt nyelv (ezen belül különösen a hangrendszer) története, valamint a tudománytörténet.

Az udmurt nyelv kutatása – és ez a megállapítás a többi finnugor nyelvre is érvényes – a nyelvjárások tanulmányozásával kezdődött, hiszen abban az időben, amikor pl. Munkácsi Bernát udmurt földön járt, az udmurt nyelv a nyelvjárásokban létezett. Azóta létrejött és folyamatosan fejlődik az udmurt irodalmi nyelv, de a nyelvjárások tanulmányozása ma is ugyanolyan fontos, mint a kezdetekben. Egyrészt, mert az egyes nyelvjárások minél pontosabb

leírása önmagában is jelentős feladat, másrészt, mert a nyelvjárási sajátságoknak komoly szerepe lehet a nyelvtörténeti magyarázatokban is.

Kelmakov számos cikkében és tanulmányában foglalkozott udmurt nyelvjárási jelenségek leírásával és magyarázatával. Első jelentősebb műve is – sajnos kéziratban maradt – nyelvjárási monográfia: saját nyelvjárását, a kukmorit írja le benne. Ez volt egyébként Kelmakov kandidátusi értekezése. Az értekezés témájából több kisebb cikket is publikált, így legalább a nyelvjárás egyes speciális vonásaival megismerkedhettünk. Gyakorlati szempontból igen fontosak udmurt nyelvjárási szövegeket közlő könyvei, így pl. az *Образцы удмуртской речи* 1. és 2. kötete (Кельмаков 1981, 1990). Ezek anyagát diákok gyűjtötték a Kelmakov által vezetett nyári terepgyakorlatokon. Ez a két kötet északi és középső nyelvjárásokból származó szövegeket tartalmaz, de a jubiláns más publikációi a déli és a perifériku nyelvjárásokból is bőséges anyagot közölnek. Kelmakov anyagainak jó hasznát vettem udmurt tankönyvem, a *Chrestomathia Votiacica* szövegeinek összeállításakor. Tankönyvemben öt északi, egy középső és nyolc déli nyelvjárási szöveg származik Kelmakov publikációiból. Ez a 14 szöveg a tankönyvben található 63 nyelvjárási szöveg 22%-át teszi ki. Ily módon a magyar diákok jelentős mértékben a Kelmakov által publikált nyelvjárási szövegek segítségével ismerkednek évtizedek óta az udmurt nyelvvel és nyelvjárásokkal. Kelmakov szövegei műfajilag is változatosak, a diákok tehát nemcsak a nyelvvel, hanem a népköltészettel, népszokásokkal, hiedelmekkel és a mindennapi élettel is megismerkednek e szövegek révén.

Az ünnepelt dialektológiai munkásságának legjelentősebb eredménye az a tankönyv, amely először finnül jelent meg 1994-ben *(Udmurtin murteet),* Sirkka Saarinen fordításában, majd 1998-ban és 2006-ban oroszul is (Кельмаков 1998, 2006). Ez a mű – nyugodtan mondhatjuk – az udmurt dialektológia enciklopédiája. Ismerteti az udmurt nyelvjárások kutatásának történetét, bemutatja felosztásukat, végigveszi a fonetikában és a morfológiában mutatkozó nyelvjárási sajátságokat, röviden összefoglalja az egyes nyelvjáráscsoportok sajátos vonásait és ezeket szövegekkel is illusztrálja. Végül közli az udmurt nyelvjáráskutatás gyakorlatilag teljes bibliográfiáját. Ez a mű nemcsak tankönyvnek kiváló, hanem további kutatások indukálója is lehet.

Kelmakov a következőképpen csoportosítja az udmurt nyelvjárásokat (Кельмаков 2006: 41–44): 1) Северное наречие (= északi nyelvjárás); 2) Южное наречие (déli nyelvjárás), ezen belül собственно южный (или центральный) (= tulajdonképpeni déli vagy centrális) és периферийно южный (= perifériku déli); 3) Срединные говоры (= középső dialektusok); 4) Бесерманское наречие (= beszermán nyelvjárás).

Ettől csak kis mértékben tér el az a klasszifikáció, amely az én udmurt tankönyvemben olvasható (Csúcs 1990: 12–19), és amelyet részben éppen Kelmakov kutatásaira alapozva alakítottam ki. Az egyetlen eltérés, hogy nálam a perifé rikus déli nyelvjárások különálló csoportot alkotnak. Ezt véleményem szerint az indokolja, hogy ezek a nyelvjárások földrajzilag és nyelvileg is elkülönülnek az összes többi udmurt nyelvjárástól. Ezt az elkülönülést Kelmakov is elismeri, hiszen szükségesnek tartotta, hogy a perifé rikus déli nyelvjárások sajátságait külön összefoglalja (Кельмаков 2006: 234–243).

Nekem az 5. kiadása van meg az *Удмурт диалектология* c. könyvnek (Кельмаков 2002б), amelyet két szempontból is nagyon fontosnak tartok. Egyrészt, mert udmurtul íródott. Minden magyar finnugrista aggodalommal figyeli az oroszországi finnugor népek és nyelvek, köztük az udmurt helyzetét. A népszámlálási adatok sajnos azt mutatják, hogy csökken az udmurtok és az udmurtul beszélők száma, a tapasztalat és a szociolingvisztikai kutatások pedig azt, hogy nem nagyon szélesedik az udmurt nyelv használati köre. Ilyen körülmények között nagy örömmel kell üdvözölnünk ezt a könyvecskét, hiszen azt bizonyítja, hogy lehetséges udmurtul írni és beszélni az udmurt nyelvjárásokról, és a szerző egyúttal meg is teremti az ehhez szükséges terminológiát. Másrészt tartalmi szempontból is fontos ez a diákok és aspiránsok számára készült segédkönyv. Ugyanis minden diáknak a korábban említett terepgyakorlaton kívül szülőfalujában össze kellett gyűjtenie egy közel 400 szóból álló kérdőív anyagát, valamint szövegeket is kellett gyűjtenie. A kérdések zöme (309 kérdés) fonetikai, kisebb része (69 kérdés) alaktani jelenségekre, 18 kérdés pedig a lexikára vonatkozott. Ily módon évtizedek alatt óriási kéziratos gyűjtemény keletkezett. Ezt az anyagot az elmúlt években Fejes László magyar kutató számítógépre vitte és tulajdonképpen udmurt nyelvjárási atlaszt készített belőle, amelyben térképen ábrázolta az egyes nyelvjárási jelenségek elterjedését. Ez kiváló segédeszköz lehet az udmurt nyelvjárások tanulmányozásához és további osztályozásához.

Jubilánsunk sok évtizede foglalkozik az udmurt nyelv és nyelvjárások történetének (ezen belül főleg a hangtörténetnek) a kutatásával. Kutatási eredményeinek összefoglalásaként nyújtotta be téziseit 1993-ban az Orosz Tudományos Akadémiához (Кельмаков 1993), és nyerte el a tudományok doktora címet. Az elmúlt évtizedekben magam is a permi nyelvek, elsősorban az udmurt nyelv történetének kutatásával foglalkoztam. Az udmurt nyelvtörténet volt tehát az a terület, ahol tudományos értelemben a legtöbbször összetalálkoztam Kelmakov professzorral: átvettük és felhasználtuk egymás eredményeit, azonos vagy közel azonos eredményre jutottunk bizonyos nyelvi je-

lenségek megítélésében, míg mások esetében eltérő véleményt vallottunk. Az alábbiakban néhány példával szeretném illusztrálni az elmondottakat.

Kelmakov egy korai cikkében (Кельмаков 1968) a már említett kukmori nyelvjárás speciális fonémáival foglalkozik. Ezek közt fontos helyet foglal el az *η*. Ez a mássalhangzó már az uráli alapnyelvben is megvolt, de a legtöbb mai nyelvből eltűnt, vagy pl. a permi nyelvekben más nazálissá fejlődött. A perifériks udmurt nyelvjárásokban azonban megőrződött, és ennek alapján rekonstruálunk az uráli alapnyelvre olyan alakokat, mint *päηe* 'fej', vö. fi. *pää* stb. És én is ennek alapján rekonstruáltam az őspermire az *η* mássalhangzót (Csúcs 2005: 134–135).

Néhány évvel később írta a jubiláns az udmurt nyelvtörténet korszakaival foglalkozó cikkét (Кельмаков 1976). Ebben az udmurt hangtörténet anyaga alapján a következő korszakbeosztást adja: 1) ősudmurt: a) korai ősudmurt a 14–15. századig, b) kései ősudmurt a 17–18. századig; 2) mai udmurt.

A korai és a kései ősudmurt közti határt bizonyos hangváltozások (pl. *o* > *u*) lezajlása jelöli ki, a kései ősudmurt végét pedig a mai udmurt kialakulása, ami a 18. századi nyelvemlékek tanúsága alapján az említett időszakban (legalábbis a hangtan területén) megtörtént.

1983-ban én is megpróbálkoztam az udmurt nyelvtörténet korszakolásával (Csúcs 1983). Véleményem szerint az udmurt történelem legfontosabb eseményeinek, a társadalmi, gazdasági és nyelvi változások eredményeinek figyelembe vételével az alábbi periodizációt javasolhatjuk: 1) ősudmurt korszak 1237-ig; 2) óudmurt korszak 1552-ig; 3) középudmurt korszak 1775-ig; 4) korai újudmurt korszak a 20. század elejéig; 5) újudmurt korszak napjainkig.

Mint látható, a kétféle periodizáció között nincsenek nagy eltérések. Kelmakov 1a) korszakát én két részre osztottam, és határkőül azt az évet választottam, amikor a tatárok megdöntötték a Volgai-Bolgár Birodalmat és az udmurtok a Volga-vidék többi népével együtt tatár uralom alá kerültek. Az óudmurtban fontos hangváltozások zajlottak le, és jelentős tatár hatás érte az udmurt nyelvet (több száz jövevényszó, utolsó szótagi hangsúly, képzők átvétele stb.). Az óudmurt korszak végét én száz évvel későbbre teszem, mint Kelmakov, ismét egy történelmi eseményt, Kazany elfoglalását választva határkőül. Ezután lett minden udmurt az Orosz Birodalom alattvalója, és a gyengülő (bár a periférikus nyelvjárásokban a legutóbbi időkig fennmaradó) tatár hatást felváltotta az orosz nyelv egyre erősödő hatása. A középudmurt korszakban kezdődött meg a mai udmurt nyelvjárások kialakulása, és ekkor lezajlott még néhány fontos hangváltozás. A középudmurt korszak megfelel

Kelmakov 1b) korszakának, amelynek végét célszerűnek látszik az első nyomtatott udmurt nyelvtan megjelenésének évével jelölni.

Egyetértek Kelmakovval abban, hogy a 18. század végére lényegében kialakult a mai udmurt nyelv, mégis két részre osztottam az ezt követő időszakot, hiszen a 19. században ugyan létezett már udmurt írásbeliség, de még aligha beszélhetünk ténylegesen funkcionáló irodalmi nyelvről.

Mint már említettem, számos fontos hangtörténeti cikk és tanulmány publikálása után a jubiláns 1993-ban adta be és védte meg sikeresen tézéseit a tudományok doktora címért. Ebben a művében saját korábbi kutatásai alapján összefoglalta az udmurt nyelvjárások (és ezzel együtt az udmurt nyelv) hangtörténetét, vagyis a mai nyelvjárások hangrendszerének és hangsúlyozásának kialakulását. A tézisekről, illetve Kelmakov munkásságáról annak idején én is pozitívan nyilatkoztam.

Évekkel később ünnepeltünk két kötetben gyűjtötte össze az udmurt nyelvjárások hangtanáról és az udmurt hangtörténetről írt tanulmányait (Kelmakov 2003, 2004). E kötetek fontosságát talán felesleges is hangsúlyozni. Nemcsak diákok és aspiránsok, hanem a finnugor hangtörténet kutatói számára is fontos, sok esetben elengedhetetlen, hogy megismerkedjenek Kelmakov kutatási erdményeivel és felhasználják azokat.

Amikor *A permi alapnyelv rekonstrukciója* c. akadémiai doktori értekezésemet, majd az ennek alapján készült német nyelvű monográfiámat (Csúcs 2005) írtam, magam is rendkívül nagy hasznát vettem Kelmakov kutatásainak. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy véleményünk minden tekintetben megegyezik. Így például eltér a véleményünk az óudmurt magánhangzórendszerről, vagy egyes hangváltozások okáról és sorrendjéről stb. Ez egyáltalán nem meglepő. És azt sem mondhatom teljes bizonyossággal, hogy a vitatott kérdésekben mindig nekem van igazam, hiszen Kelmakov nézetei mindig jól megalapozottak. Vitathatatlan, hogy jubilánsunk rendelkezik azzal a három tulajdonsággal, amelyek – véleményem szerint – a nyelvtörténet eredményes műveléséhez szükségesek. Ezek: 1) A történeti-összehasonlító módszer tökéletes elsajátítása és alkalmazása. 2) A vizsgált nyelvi anyag részletekbe menő alapos ismerete. 3) Tudományos objektivitás.

Ami ez utóbbit illeti, gyakran látjuk, hogy néha még a legnagyobb tudósok is elvakultakká válnak saját elméleteikkel, feltevéseikkel szemben. Nem képesek azokat objektív módon vizsgálni, nem veszik észre a nyilvánvaló hibákat, ellentmondásokat sem. Kelmakovra ez a legkisebb mértékben sem jellemző. Eredményei éppen azért megbízhatók, mert publikálásuk előtt maga is kritikus szemmel, tárgyilagosan felülvizsgálja azokat.

Kelmakov munkásságának további fontos részterülete a tudománytörténet. Nincs nehéz helyzetben az, aki az ünnepelt tudománytörténeti munkásságát kívánja értékelni, ugyanis 2001-ben, majd 2002-ben ő maga gyűjtötte össze és adta ki korábban megjelent ilyen tárgyú írásait (Кельмаков 2001, 2002a). A 2001-ben megjelent kötet három nagyobb tanulmányt tartalmaz. Az első 2000-ben készült az első udmurt nyelvtan megjelenésének 225. évfordulója alkalmából. Kelmakov ebben a terjedelmes, közel 80 oldalas tanulmányában áttekinti az udmurt nyelvtudomány fejlődését a kezdetektől napjainkig. Figyelembe veszi, illetve röviden bemutatja a külföldi kutatók, köztük a magyarok munkásságát is. Az áttekintésben minden benne van, amit tudni lehet erről a témáról. Ez a tanulmány – a könyv végén található 60 oldalas bibliográfiával együtt – olyan forrás, amelyet mindenkinek használnia kell, ha az udmurt nyelvtudomány történetével akar foglalkozni.

Itt említem meg, hogy néhány szerző esetében összehasonlítottam a Kelmakov itt említett könyveiben található bibliográfiákat az én udmurt tankönyvemben szereplő bibliográfiával. Az eredmény nem meglepő: egyes művek vagy innen, vagy onnan hiányoznak. Ez a tény szinte magától értetődően sugallja azt az ötletet, hogy hozzuk létre az udmurt nyelvtudomány elektronikus bibliográfiáját, és tegyük azt hozzáférhetővé az interneten.

A kötet második tanulmánya az udmurt nyelvtudomány 18. századi kezdeteiről szól, és azért is fontos, mert udmurt nyelvű. Korábban már utaltam az udmurt nyelvű tudományos publikációk jelentőségére és az udmurt nyelv fennmaradásában játszott szerepére. A tanulmány jelentőségét növeli, hogy azt közel száz, az utóbbi években alkotott udmurt nyelvészeti szakkifejezés magyarázata egészíti ki.

A harmadik írás V. Iszlentyjev kéziratos udmurt szótárával foglalkozik, illetve azzal az izgalmas kutatómunkával, amelynek eredményként Kelmakov megtalálta a szótárt. Iszlentyjev a kézzel írt kétkötetes szótárt 1892-ben ajándékozta Wichmann közvetítésével a helsinki Finnugor Társaságnak abban a reményben, hogy egy majdani udmurt szótár kiadásakor az ő munkájában szereplő szavakat is felhasználják. Ez a reménye annyiban beteljesedett, hogy Wichmann átvette a saját szógyűjteményébe Iszlentyjevnek azokat az adatait, amelyek nála hiányoztak, vagy más alakkal/jelentéssel rendelkeztek. És azok benne is vannak az 1987-ben megjelent *Wotjakischer Wortschatz* című udmurt nyelvjárási szótárban. Kelmakov már korábban hallott Iszlentyjev szótáráról, de csak a 90-es években kezdte keresni azt, miután olvasta Wichmann finn nyelvű útibeszámolóját, amelyben a szótár adományozásáról is ír.

A keresés évekig eredménytelen volt. 1996-ban más-más okból mindketten Helsinkiben voltunk, és egy beszélgetés során Iszlentyjev szótára is szóba

került. Én elmondtam, hogy a 70-es években, amikor a Helsinki Egyetemen a Castrénianumban anyagot gyűjtöttem *Az udmurt nyelv tatár jövevényszavai* c. kandidátusi értekezésemhez, láttam, sőt a kezemben is tartottam Iszlentyjev szótárát. Ezt írásában természetesen Kelmakov professzor is megemlíti. A szótár még abban az évben az 1991-ben váratlanul elhunyt Mikko Korhonen professzor könyvei közül került elő. Korhonen bizonyára a *Wotjakischer Wortschatz* szerkesztésekor használta. Reméljük, hogy Iszlentjev szótára előbb-utóbb legalább elektronikus formában a kutatók rendelkezésére fog állni.

A 2002-es kötet tulajdonképpen szöveggyűjtemény diákok számára *Az udmurt nyelvtudomány története* c. kurzushoz. Ez Kelmakovnak közel 30 tudománytörténeti cikkét tartalmazza. Ezek közül most csak azokat említem meg, amelyek külföldi tudósok udmurt nyelvészeti munkásságával foglalkoznak. Az első ízben 1980-ban megjelent cikk *(Труды зарубежных ученых по вопросам удмуртского языкознания)* rövid szöveges értékelés után felsorolja az 1846 és 1980 között külföldiek által publikált udmurt nyelvészeti munkák teljes listáját. A bibliográfia 129 tételt tartalmaz, s ezek közül Kelmakov számítása szerint 92-t (= 71%) magyar kutatók publikáltak. Ezen a magas arányszámon nem kell csodálkoznunk, ha arra gondolunk, hogy a magyar finnugrisztika olyan kiválóságai foglalkoztak az udmurt nyelv kutatásával, mint Munkácsi Bernát, Fokos-Fuchs Dávid, Beke Ödön, Lakó György és Rédei Károly, akik nemcsak saját tudományos teljesítményükkel járultak hozzá ehhez a kutatási területhez, hanem az utódok kineveléséről is gondoskodtak. Az 1982-es cikkben *(Проблемы взаимовлияния удмуртского и соседних языков в трудах зарубежных ученых)* is jelentős szerepet játszanak a magyar kutatók, ehhez a témakörhöz, pontosabban a permi–volgaibolgár nyelvi kapcsolatok kérdéséhez a legnagyobb mértékben a Rédei Károly – Róna-Tas András szerzőpáros járult hozzá, akik a legmagasabb szintű szakértelmet képviselték mind finnugrisztikai, mind turkológiai oldalon.

1985 áprilisában tudományos konferenciát rendeztek *Венгерские ученые и пермская филология* címmel. Ennek anyaga 1987-ben jelent meg. A kötetben 23 tanulmány foglalkozik a címben jelzett témával. A szerzők között nemcsak nyelvészek, hanem irodalmárok és néprajzosok is vannak. Kelmakov három cikket is írt a kötetbe (egyet Kalinyinával közösen), ezek közül a *Венгерские ученые об удмуртском языке* címűt a 2002-es könyvbe is felvette. A mai magyar kutatók permisztikai munkásságát így értékeli: „A magyar permisták aktivitása különösen megerősödött a legutóbbi évtizedekben: szinte minden gyűjteményes kötet, illetve a Nyelvtudományi Közlemények újabb

száma tartalmaz udmurt tárgyú cikkeket, recenziókat vagy hivatkozásokat az udmurt nyelvészek munkáira. Az egyik Finnugor Kongresszustól a másikig terjedő időszakban nő azoknak a magyar publikációknak a száma, amelyek az udmurt (és a permi) nyelvtudomány megoldatlan problémáival foglalkoznak."

Ezután időrendben felsorolja az udmurttal foglalkozó magyar kutatókat, röviden és tárgyszerűen bemutatja, egyes esetekben értékeli idetartozó műveiket. Kelmakov minden munkájára jellemző a teljességre való törekvés. Ez itt is megmutatkozik. A felsorolásból nem marad ki senki, aki 1985-ig udmurt tárgyú, vagy az udmurttal is foglalkozó művet publikált. A korábban említett neveket itt még olyan kortársainkéval bővíthetjük, mint Bereczki Gábor, Mikola Tibor, Vászolyi Erik, Korenchy Éva, Szíj Enikő, A. Molnár Ferenc, Kiss Antal stb. De tökéletesen ismeri Kelmakov a régebbi magyarországi szakirodalmat is (Budenz József, Balassa József, Medveczky Károly, Klemm Antal, A. Kövesi Magda stb.).

Személyes tapasztalatból tudom, hogy ismeri és támogatja a fiatalabb generációba tartozó magyar finnugristák (pl. Kozmács István, Salánki Zsuzsa, Fejes László) munkásságát is.

Feltétlenül meg kell még említeni az UEW első három füzetéről írt két recenzióját. (Az első társszerzője L. I. Kalinyina.) Ezek ugyanis számos olyan észrevételt és kiegészítést tartalmaznak, amelyeket egy esetleges második kiadás előkészítése során a majdani szerkesztőnek feltétlenül figyelembe kell venni.

Hiányos maradna ez a köszöntő a jubiláns legújabb kötetének megemlítése nélkül. Ez az 550 lapos kötet 2017-ben jelent meg *Острые углы удмуртской филологии* címmel. (Saját, szabad fordításomban: *Az udmurt filológia kritikus pontjai*.) Itt új oldaláról ismerhetjük meg a jubilánst: mint az udmurt irodalmi nyelv legjobb ismerőjét, aki az udmurt irodalom klasszikusainak (Verescsagin, Gerd Kuzebaj, Asalcsi Oki) újrakiadása kapcsán egyrészt szigorú ítéletet mond a szerkesztők által elkövetett hibákról, másrészt mesteri elemzéseket ad a tárgyalt művekről. Ez a kötet egyszerre bizonyítja a szerző széleskörű filológiai érdeklődését és töretlen alkotóerejét. De talán még ennél is fontosabb az anyanyelve iránt érzett olthatatlan szeretet, ami minden szaván érződik.

Külön kell említeni Kelmakov tanári tevékenységét: egyetemi oktatóként tanárok és kutatók nemzedékeit nevelte európai színvonalon anyanyelvük szeretetére és ismeretére. Nagyon fontosak tankönyvei, de még fontosabb az a határtalan lelkesedés, amivel tanári munkáját végzi és az az atyai szeretet, amit hallgatói iránt érez. És amit azok még évek, évtizedek után is viszonoz-

nak. Ennek közös udmurtiai nyelvjárási expedícióink során magam is tanúja voltam. Tanári munkájának jelentőségét nem lehet eléggé hangsúlyozni: egy létében veszélyeztetett kis nép és nyelv fennmaradását csak a megfelelő színvonalú anyanyelvi oktatás teszi lehetővé. Ehhez pedig jó és lelkes tanárokra van szükség.

Abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy évtizedek óta személyes jó barátomnak mondhatom Kelmakov professzort. Ismeretségünk kicsit nehezen indult. Amikor 1966-ban orosz szakos egyetemi hallgatóként Moszkvában jártam, ellátogattam az ottani Nyelvtudományi Intézetbe is. Lytkin professzor, a 20. századi finnugrisztika egyik nagy alakja, a Finnugor Osztály vezetője elmesélte, hogy van egy nagyon tehetséges udmurt aspiránsa, de sajnos nem ismertethet meg vele, mert az illető éppen kötelező katonai szolgálatát tölti a szovjet hadseregben. Így aztán levelezni kezdtünk, majd az 1970-es tallinni finnugor kongresszuson a személyes találkozásra is sor került. Azóta számos kongresszuson és konferencián találkoztunk, Kelmakov professzor ösztöndíjasként Magyarországra is eljutott, és éltünk egy időben Helsinkiben is. Mégis a legfelejthetetlenebbek a közös udmurtiai gyűjtőutak voltak. Ezek során tanultam meg szeretni és tisztelni Valej barátomat. Elképesztő volt az a szervezési munka, amit egy-egy út sikere érdekében végzett, csak bámultam ügyességét, ahogy gondoskodott a szállásról, ellátásról, közlekedésről. Csak aki a kilencvenes években járt Oroszországban, az tudja, hogy sokszor micsoda emberfeletti erőfeszítés kellett ezeknek az egyszerű szükségleteknek a kielégítéséhez. Kelmakov professzor rendkívül barátságos, közvetlen és jó kedélyű ember, ugyanakkor csendes és szerény. Ennek köszönhető, hogy közös gyűjtőútjaink mindig jó hangulatúak és sikeresek voltak. Hallatlan érzékkel tudta megtalálni a legjobb közlőket és rendkívüli empátiával tudta őket megszólaltatni. Neki köszönhetem, hogy több alkalommal is részt vehettem és gyűjthettem egy kis dél-udmurtiai faluban a nyári pogány áldozati ünnepen.

Különleges élmény, amikor Kelmakov mély baritonján udmurt népdalokat énekel. Dalolása azokat is magával ragadja, akik nem értik a szöveget. Nem véletlen, hogy diákjait is mindig megénekelteti, legyen szó akár udmurtokról, akár magyarokról vagy finnekről.

Mi, magyar barátai azt reméljük, hogy az elkövetkező évtizedekben is töretlenül folytatja munkáját az udmurt nép és a finnugor nyelvtudomány javára. Ehhez kívánunk a jubilánsnak erőt és egészséget. Мед сётоз Инмар шудбур но тазалык!

Irodalom

Кельмаков В. К. 1968: О некоторых специфичных фонемах кукморского диалекта удмуртского языка. Советское Финно-угроведение 3: 187–196.

Кельмаков В. К. 1976: К вопросу о периодизации истории удмуртского языка. На материале исторической фонетики. Советское Финно-угроведение 12: 283–289.

Кельмаков В. К. 1981: Образцы удмуртской речи. Ижевск. 299. с.

Кельмаков В. К. 1990: Образцы удмуртской речи 2. АН СССР. УрО. Удмуртский институт ИЯЛ. Удмурт Университет, Ижевск. 368.с.

Кельмаков В. К. 1993: Формирование и развитие фонетики удмуртских диалектов. Издательство Удмуртского Университета, Ижевск. 59. с.

Кельмаков В. К. 1998: Краткий курс удмуртской диалектологии. Удмуртский государственный университет. Кафедра общего и финно-угорского языкознания. Издательство Удмуртского Университета, Ижевск. 386 с.

Кельмаков В. К. 2001: Очерки истории удмуртского языкознания. Издательский дом Удмурт Университет, Ижевск. 231. с.

Кельмаков В. К. 2002а: К истории удмуртского и пермского языкознания. Издательский дом Удмурт Университет, Ижевск. 443. с.

Кельмаков В. К. 2002б: Удмурт диалектология: Студентъёслы но аспирантъёслы юрттос. Удмурт университет, Ижкар. 177 с.

Кельмаков В. К. 2003: Диалектная и историческая фонетика удмуртского языка 1. Издательский дом Удмурт Университет, Ижевск. 276. с.

Кельмаков В. К. 2004: Диалектная и историческая фонетика удмуртского языка 2. Издательский дом Удмурт Университет, Ижевск. 394. с.

Кельмаков В. К. 2006: Краткий курс удмуртской диалектологии.[2] Удмуртский государственный университет. Кафедра общего и финно-угорского языкознания. Издательский дом Удмурт Университет, Ижевск. 386 с.

Кельмаков В. К. 2017: Острые углы удмуртской филологии. Издательство Удмуртия, Ижевск.

Чуч Ш. 1992: Периодизации истории удмуртского языка. Вопросы диалектологии и истории удмуртского языка. Сборник научных трудов РАН УрО. Удмуртский институт ИЯЛ, Ижевск. 29–47.

Чуч Ш. 1995: О творческой деятельности В. К. Кельмакова и его научном докладе Формирование и развитие фонетики удмуртских диалектов представленном в качестве диссертации на соискание ученой

степени доктора филологических наук. Вестник Удмуртского университета 5: 125–127.
Csúcs Sándor 1983: A votják nyelvtörténet korszakai. In: Urálisztikai tanulmányok. Budapest. 85–94.
Csúcs Sándor 1990: Chrestomathia Votiacica. Tankönyvkiadó, Budapest.
Csúcs Sándor 2005: Die Rekonstruktion der permischen Grundsprache. Akadémiai Kiadó, Budapest.
Keľmakov, Valentin – Saarinen, Sirkka 1994: Udmurtin murteet. Turku – Iževsk.

CSÚCS SÁNDOR